

L'actitud lingüística dels advocats de les Terres de l'Ebre

Pere Bonfill Albiol

Llicenciat en Dret,
graduat en Llengua i Literatura Catalanes i advocat

1. Introducció

Aquest article parteix de la idea que la llengua catalana és hegemònica en les relacions socials mantingudes entre les persones de les diferents poblacions de l'Ebre català. És així també respecte del col·lectiu d'advocats que pertanyen a l'Il·lustre Col·legi d'Advocats i Advocades de Tortosa (ICAATOR) que representa gairebé la totalitat dels lletrats i lletrades que actuen habitualment als partits judicials de Tortosa, Amposta i Gandesa.¹

Aquest ús del català s'acaba, però, quan molts d'aquests advocats s'han de dirigir de forma oral o escrita als jutjats, llavors, la seua preferència és pel castellà. Aquesta és la hipòtesi que defensa aquest treball: el castellà és la llengua de relació formal entre els advocats i els jutjats. Donar dades sobre aquesta afirmació i cercar les raons del perquè d'aquesta actitud són els objectius centrals que volem confirmar, i per fer-ho hem comptat amb una enquesta facilitada a tots els advocats exercents de l'ICAATOR.

Per a fer l'estudi, hem dividit l'article en tres marcs i l'anàlisi de l'enquesta. El primer és bàsicament descriptiu i indica l'ús del català a l'Ebre tant en el conjunt de la seua societat com en l'àmbit judicial; el segon és una anàlisi sobre l'ús del català a la justícia des del vessant normatiu i jurisprudencial, i el tercer és a partir dels esforços fets per la Generalitat i els col·legis d'advocats per introduir el català. Finalment, l'enquesta que ens servirà per indicar l'ús del català pels membres de l'ICAATOR en les seues actuacions davant dels jutjats.

¹ Cal una petita precisió sobre el territori que inclou el nostre estudi. Malgrat dir que l'àmbit d'estudi són les Terres de l'Ebre, no és ben bé així, ja que el territori que per la Llei de demarcació i planta judicial correspon als mencionats partits judicials deixa fora una part dels pobles de la Ribera d'Ebre. Així, Riba-roja d'Ebre, Flix, la Palma d'Ebre, Vinebre, la Torre de l'Espanyol, Garcia, Móra la Nova i Tivissa pertanyen al partit judicial de Falset i els advocats d'aquestes poblacions s'inscriuen al Col·legi de Reus. Per tant, quan ens referim a advocats de les Terres de l'Ebre ho fem exclusivament dels que pertanyen al Col·legi de Tortosa.

2. El marc territorial: l'ús del català a les Terres de l'Ebre en l'àmbit general i en el judicial

Les Terres de l'Ebre, amb una població total de més de 180.000 habitants, és una de les regions amb nombre de catalanoparlants més alt de tot Catalunya.

Així, segon les dades aportades per l'Enquesta d'usos lingüístics de la població, corresponent a l'any 2013,² ens trobem que el 68,32% de la població ebreca té el català com a llengua inicial, mentre que el castellà és la del 15,7% (*Enquesta 2015: 43*). Pel que fa a llengua d'identificació correspon un 71,4% al català i 12,5% al castellà (2009: 46) i a la llengua habitual un 73,8% al català i un 14,8% al castellà (*Enquesta 2015: 49*). Respecte de si entén el català, el 96,7% diu que sí, el 91,7% el sap parlar, el 87,1% llegir i el 67,4% escriure (*Enquesta 2015: 147*). D'altra banda, si comparem totes aquestes dades amb les de la resta de Catalunya veurem que l'Ebre és el territori en què l'ús del català es troba més estès.

Un altre punt que hem de tenir en compte són les converses en què s'empren les dues llengües majoritàries, així segons l'enquesta esmentada, l'actitud de la població ebreca quan algú s'adreça en català i li contesten en castellà és que només un 19,6% continua parlant en català, mentre que un 70% es passa al castellà (*Enquesta 2015: 122*).

Si ens centrem en l'àmbit judicial hem de tornar a dir que el territori de les Terres de l'Ebre conté els partits judicials de Tortosa, Amposta i Gandesa.³ En aquests podem trobar un total de dotze jutjats que engloben les jurisdiccions civil, penal i social.⁴ Així, a la població de Gandesa hi ha un jutjat de primera instància i d'instrucció penal que tramita els assumptes civils i la instrucció penal de la comarca de la Terra Alta i part de la Ribera d'Ebre; a Amposta n'hi ha quatre d'aquestes característiques que engloba la comarca del Montsià; i a Tortosa, cinc d'aquestes que engloba la comarca del Baix Ebre i un jutjat penal i un de social que tramiten els assumptes penals i els laborals del conjunt dels tres partits judicials.

Sobre els usos lingüístics a l'Administració de justícia cal dir que l'any 2008 es va fer una enquesta en què es va entrevistar 550 dels 559 secretaris judicials a Catalunya. Pel que fa als resultats a l'Ebre, llegim que a les nostres comarques el 100% de la retolació principal dels jutjats estava en català (*Enquesta 2009: 9*), aquest percentatge baixava fins al 83,3% en els rètols formals i informals interiors.

² Aquesta enquesta es realitza cada cinc anys per l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT).

³ Hauríem d'anomenar també el de Falset, però per les raons ja indicades prescindirem d'aquest partit per no complicar el treball.

⁴ El nombre de jutjats i la descripció de l'actitud lingüística dels operadors judicials (jutges i fiscals) és del moment en què es va fer l'enquesta d'aquest treball. Actualment, hi ha un jutjat penal més a Tortosa i s'ha implantat una adscripció de fiscalia als jutjats d'Amposta, una part important dels jutges i fiscals ja no són els mateixos, però la seua actitud és molt semblant, per no dir idèntica.

Respecte de l'atenció oral dels funcionaris judicials, el 77,5% ho van fer en català i un 21,5% en castellà (*Enquesta 2009*: 13).

Pel que fa a la llengua dels judicis, en destaquem que el 42% van ser en català i la resta en castellà (*Enquesta 2009*: 11). Paradoxalment, i així ho destaca l'informe sobre l'enquesta, malgrat aquest percentatge, “cap dels seus jutjats han adoptat el català com a llengua habitual en la redacció de sentències i en la resta de documentació” (*Enquesta 2009*: 11).

I no menys preocupant és el fet que només el 18% dels escrits presentats als jutjats per advocats i altres professionals haja estat en català, per un 82% en castellà (*Enquesta 2009*: 21).

Per tant, tenim un territori en què el 73,8% de la població declara que el català és la seua llengua habitual, tot i això, quan aquesta llengua entra dins la sala d'un jutjat baixa el seu ús al 48% i si ho fa per escrit la davallada és encara superior quan només s'entren el 18% d'escrits en català, entre ells la majoria redactats per advocats. Però encara més negativa és una dada del 2013 aportada per l'Observatori Català de la Justícia que ens diu que de 4.004 sentències que es van redactar als jutjats ebrenca, només 56 van ser en català, és a dir, un 1,4%.⁵

Més enllà de dades estadístiques, podem dir que en el moment de fer la nostra enquesta, dels dotze jutges, set dones i cinc hòmens, que hi ha a la demarcació, n'hi ha set de catalanoparlants i cinc de castellanoparlants que entenen relativament bé el català. Pel que fa a fiscalia, hem de dir que a l'adscripció de Tortosa n'hi ha vuit, set dones i un home, dels quals només un és catalanoparlant i la resta castellanoparlants, donant-se la circumstància que dos no entenen el català malgrat portar més d'un any aquí.⁶ Respecte dels dotze secretaris judicials, deu dones i dos hòmens, també deu d'ells són catalanoparlants i dos castellanoparlants que entenen perfectament el català. Més difícil és donar percentatges dels funcionaris, però podem dir que una àmplia majoria són catalanoparlants.

El fet que es diga que són catalanoparlants no vol dir ni molt menys que s'expressen en català habitualment a la faena, molts d'ells informalment parlaran en català, però dins de sala es transformaran i parlaran en castellà, malgrat que tots els intervinents siguin catalanoparlants. D'altres amagaran la llengua mentre estiguen treballant i parlaran en castellà, així es habitual veure parlar en castellà secretaris i funcionaris catalanoparlants.

Aquesta actitud és ben coneguda per l'Observatori Català de la Justícia (2012: 14) que indica que “els professionals del dret mantenen una inèrcia diglòssica: per a tot el que és l'ús jurídic del llenguatge s'utilitza el castellà, mentre que en usos

⁵ L'*Informe Cat 2014* de la Plataforma per la Llengua (2014: 31) indica que els documents jurídics redactats en català a les Terres de l'Ebre serien l'1,3%.

⁶ Malgrat no ser objecte d'aquest treball, s'ha de dir que l'actitud envers la llengua d'aquestes fiscals ha generat alguna situació incòmoda que s'ha solucionat amb l'aplicació de l'article 231.5 LOPJ que veurem a continuació.

informals el català té la mateixa presència social que en la resta de contextos”. Una diglòssia que el mateix Observatori indica que no es deu a la inèrcia sinó a actituds gairebé vexatòries envers el català, com els exemples que recentment ha fet públics la Plataforma per la Llengua (2013: 25-65), en un llibre sobre discriminació lingüística.

En conclusió, l'ampli coneixement i ús social del català a l'Ebre no es correspon a l'ús escrit i oral als jutjats, lloc on continua sent una llengua relegada a fora de les sales de vistes i dels despatxos dels jutges. Aquesta situació és aparentment estranya, desconexem realment si té un rerefons ideològic com insinuen des de l'Observatori, però el cert és que afecta i molt la normalització de la llengua catalana en els jutjats, perquè la gent corrent ho veu i tendeix a imitar-ho, possiblement caldria estudiar en profunditat certes disfuncions com si hom veu normal passar-se al castellà si algú ens parla en castellà, també deu ser el mateix en el món de la justícia on es veu normal que el castellà siga la llengua habitual.

3. El marc normatiu: lleis divergents, llengües en conflicte

El precepte fonamental per entendre el dret lingüístic a Espanya és l'article 3 de la Constitució espanyola (CE) de 1978. D'aquest article ens interessen els dos primers apartats que diuen el següent:

1. El castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat. Tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la.
2. Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives comunitats autònomes d'acord amb els seus estatuts.

En compliment del que s'indica a l'apartat segon, l'article 3 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 1979 (EAC79) va establir que el català i el castellà serien les llengües oficials de Catalunya, però amb l'especificitat que el català en seria la llengua pròpia. Reproduïm també els dos primers apartats:

1. La llengua pròpia de Catalunya és el català.
2. L'idioma català és l'oficial de Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat espanyol.

Veiem que apareixen conceptes que fins ara no havíem vist. Especialment, en destaquem un, el de llengua pròpia, aquesta denominació que adopta l'EAC79 i que es reproduïx en la resta de normativa lingüística catalana, com diu Milian (2010: 106), “justifica un ús prioritari o preferent de la llengua catalana en els poders públics radicats a Catalunya”.

Posteriorment, la Llei de normalització lingüística (LNL)⁷ de 1983 naix amb la intenció de desenvolupar el que diu l'article 3 EAC79 i emparar jurídicament la

⁷ Llei 7/1983, de 18 d'abril, de Normalització Lingüística.

llengua catalana. Aquesta norma en el seu article 2 torna a definir el català com a llengua pròpia i en garanteix el dret d'utilitzar el català en “les relacions i els actes públics, oficials i no oficials”. Això en relació a l'Administració de justícia suposa que els ciutadans poden utilitzar el castellà o el català en igualtat de condicions tant de forma escrita com oral (article 9). Amb aquesta norma s'obri, per tant, la igualtat entre les dues llengües, almenys de manera formal.

Tot i això, no hem d'oblidar dues expressions: el deure de conèixer el castellà de l'article 3 CE i el dret a utilitzar el català de l'article 2 LNL. La primera suposa que tots els espanyols estem obligats a saber castellà; la segona garanteix el dret d'opció lingüística de l'administrat, però no de l'administrador. Cal retenir aquestes idees per tenir clara l'evolució de l'ús del català al món de la justícia.

Segons la doctrina clàssica de la divisió de poders que té com a principal figura Montesquieu, els poders de l'Estat són tres: l'executiu, el legislatiu i el judicial. Això vol dir que cal no confondre el Poder Judicial amb una simple competència normativa estatal o autonòmica, aquest és un dels pilars fonamentals de l'estat social i democràtic de dret i, per tant, emana de la sobirania popular de tots els espanyols, tal com preveu l'article 117 CE.

Diferent és la idea de l'Administració de justícia que, evidentment, podria ser transferida a les comunitats autònomes, però que de moment depèn directament de l'Estat segons la Llei orgànica del poder judicial (LOPJ) de 1985.⁸

Aquesta norma parla de l'ús de les llengües en el seu article 231 i ja en el seu apartat primer deixa clara la seua postura:

1. En totes les actuacions judicials, els jutges, magistrats, els fiscals, els secretaris i els altres funcionaris de jutjats i tribunals, han d'usar el castellà, llengua oficial de l'Estat.

Respecte de les altres llengües, l'apartat 2 diu es que podran utilitzar “si cap de les parts no s'hi oposa, al·legant-ne desconeixement, que li pugui produir indefensió”. Això vol dir que el castellà és llengua d'obligat ús per part de tots els funcionaris en totes les seues actuacions, mentre que el català és voluntari; o dit d'una altra manera, l'article 231 LOPJ discrimina el català enfront del castellà.⁹

Per tant, el sentit literal d'aquest precepte trenca el principi d'igualtat de les llengües cooficials que s'establí a l'article 3.2 CE i en els mencionats de l'EAC79 i la LNL. I si hi havia dubtes, algunes resolucions del Tribunal Constitucional (TC) ajudaren a acabar d'imposar aquesta interpretació, especialment cal mencionar la sentència 56/1990, de 29 de març.

⁸ Llei Orgànica 6/1985, d'1 de juliol, del Poder Judicial.

⁹ Jou (1992: 54)

Aquesta sentència imposa el criteri que per a ingressar a la carrera judicial “la llengua no es valora ni com a mèrit ni com a requisit de capacitat, atès el caràcter ‘nacional’ del cos” (Pou, 2007: 28). Aquesta tendència que exemplifica aquesta resolució fa certa l’afirmació de Milian (2010: 108) que “tant el Tribunal Constitucional com el Tribunal Suprem, han tendit a vincular la impossibilitat d’al·legar vàlidament el desconeixement o la incomprensió d’una llengua al deure de conèixer-la més que no pas a la condició de llengua oficial”.

També hi ha discriminació en l’article 341.2 LOPJ que regula els concursos de trasllats dels jutges. Aquest precepte estableix el coneixement de la llengua autonòmica com un simple mèrit lingüístic, sense cap tipus de preferència.

Sobre la LOPJ hem parlat fins ara de l’ús de la llengua pels, diguem-ne, servidors públics, i no dels administrats. Aquí ens hem de tornar a remetre a l’article 231, però aquest cop ens hem de fixar en els apartats 3, 4 i 5. L’apartat 3 garanteix l’ús del català per part del ciutadà, siga directament o mitjançant els seus representants, és a dir, advocats i procuradors. Això en les seues actuacions escrites que si es redacten en català seran totalment vàlides (apartat 4) i també en les orals, on curiosament si l’òrgan judicial o fiscalia no entenen el català pot intervenir d’interpret qualsevol que conega el català (apartat 5).

Per tant, el ciutadà continua gaudint del dret d’opció lingüística, però no té dret a uns jutges que s’expressen en la seua pròpia llengua. En canvi, si ens dirigim al dret comparat trobarem models en què l’administrat tria la llengua de tot el procés, això passa al Tirol del Sud. En aquesta regió italiana, si hom és detingut, cal que la policia li pregunte en quina llengua vol ser interrogat, aquesta tria dóna lloc que el procediment penal següent siga en alemany o en italià, segons el Decret 574/1988. En un procediment civil ens podem trobar, fins i tot, que cadascuna de les parts trie una llengua diferent a l’altra, per tant, “el procés és bilingüe: tots els actes es tradueixen d’ofici, i les sentències es redacten en les dues llengües”.¹⁰ En comparació amb els catalanoparlants, els germanòfons del Tirol del Sud sí que gaudeixen d’un vertader dret d’opció lingüística.

Si continuem amb la normativa catalana, trobem la Llei de política lingüística (LPL)¹¹ de 1998 que deroga i actualitza la LNL. La LPL reitera el concepte de català com a llengua pròpia (article 2) i pel que fa a l’ús del català en el món de la justícia amplia una mica el contingut de la LNL destacant-ne l’apartat 3 de l’article 13 que diu que “tothom qui ho sol·liciti ha de rebre en la llengua oficial demanada les testimoniances de les sentències i els actes resolutoris que l’afecte, sense retards per raó de llengua”.

També cal destacar l’apartat 5 del mateix article, en relació amb l’article 11, que tracta sobre el personal de l’Administració de justícia depenent de la Generalitat de Catalunya que haurà de tenir un coneixement adequat de les dues llengües.

¹⁰ Branchadell (2001: 102).

¹¹ Llei 1/1998, de 7 de gener, de Política Lingüística.

Posteriorment, s'aprova el vigent Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006 que en seu article 6.1 declara el català com a "llengua pròpia i preferent de Catalunya". Aquest 'preferent' es va introduir amb la intenció de blindar el català enfront de qualsevol intromissió legislativa i judicial que pugui perjudicar aquesta llengua. Tot i això, el Tribunal Constitucional en la sentència de 28 de juny de 2010 declara inconstitucional l'expressió 'preferent', dient el següent:

[E]l concepto de 'preferencia', por su propio tenor, trasciende la mera descripción de una realidad lingüística e implica la primacía de una lengua sobre otra en el territorio de la Comunidad Autónoma, imponiendo, en definitiva, la prescripción de un uso prioritario de una de ellas, en este caso, del catalán sobre el castellano, en perjuicio del equilibrio inexcusable entre dos lenguas igualmente oficiales y que en ningún caso pueden tener un trato privilegiado.

Comparant aquest fragment amb allò que hem dit anteriorment sobre l'article 231 LOPJ, sembla que el concepte de "trato privilegiado" varia segons la llengua.

Si anem a l'article 33 EAC2006 en el seu apartat 3, se'ns diu que per garantir el dret d'opció lingüística dels ciutadans, els jutges, els magistrats i els fiscals per treballar a Catalunya, "han d'acreditar, en la forma que estableixen les lleis, que tenen un nivell de coneixement adequat i suficient de les llengües oficials". El mateix se'ns diu a l'article 102, però si la forma d'acreditar el coneixement del català és la determinada a la LOPJ no la veiem enlloc.

Respecte d'altres qüestions que recull l'Estatut com la presentació d'escrits en català davant dels òrgans jurisdiccionals, aquí es reitera el dret que tenen els ciutadans a fer-ho (article 33.5).

L'única possibilitat d'intentar millorar la situació del català és que es constituïssa un vertader Consell de Justícia de Catalunya com s'estableix a l'article 97 i següents de l'EAC2006. Un òrgan que dins de la mesura de les seues competències autònomes pugui introduir canvis importants i garantir un vertader dret d'opció lingüística que avui en dia no existeix.

Per tant, en aquest punt s'ha volgut incidir en el fet que els diferents governs espanyols han fet ben poc per garantir els drets lingüístics dels catalanoparlants ja que la LOPJ, norma fonamental de l'Administració de justícia ignora completament altres normes que deriven de la Constitució com els estatus d'autonomia. Així també, els tribunals superiors, Constitucional i Suprem, en lloc de proposar-ne l'encaix i la complementarietat entre les dues normes només han fet que saltar-se els principis d'igualtat i interdicció de la complementarietat promocionant la primacia del castellà en base al deure de conèixer-lo de l'article 3.1 CE.

En conclusió, per tancar aquest apartat caldria citar novament Milian (2010: 124) quan diu que "encara que el desconeixement del català no sigui l'únic factor que entrebanchi la normalització de la llengua catalana a l'Administració de justícia, no

hi ha cap dubte que en constitueix un dels factors decisius i, per consegüent, que els poder públics tenen l'obligació de redreçar-lo”.

4. El marc professional: Generalitat i advocacia per l'impuls del català

De moment, l'únic poder amb voluntat i capacitat per redreçar la normalització del català al món de la justícia és la Generalitat. Ja hem vist que el castellà s'ha imposat normativament i que el seu ús oral i escrit per part dels òrgans de l'Administració de justícia és majoritari, fins i tot, en territoris catalanoparlants com les Terres de l'Ebre. Per tant, la Generalitat ha de comptar amb les escaletes normatives que li suposen tenir la gestió ordinària de l'oficina judicial i el dret dels ciutadans a adreçar-se en català a l'administració i que aquesta s'adreça a ells en català.

Per a aquesta missió, ha comptat decididament amb el Consell dels Il·lustres Col·legis d'Advocats de Catalunya (CICAC) i, especialment, la seua Comissió de la Llengua Catalana,¹² i altres col·lectius com l'Associació de Juristes per la Llengua Pròpia.¹³

Per entendre aquest apartat, cal tenir en compte una frase de qui ha estat degà de l'ICAATOR, Josep Canicio, que Sanvicén (2010: 10) transcriu així: “La por d'utilitzar el català no té raó de ser”. Amb aquesta frase s'invita els advocats i els clients a ser valents i optimistes, se'ls diu que poden i deuen utilitzar el català perquè tenen tot el dret i perquè l'administració, al cap i a la fi, té l'obligació d'atendre aquest dret, malgrat els mecanismes coercitius que puga exercir.

Moltes vegades els advocats es queixen que no tenen eines per treballar en català, algunes vegades no els falta raó, però la majoria de vegades per comoditat es deixen portar pel castellà, fet que ha produït que els despatxos d'advocats siguen “un dels àmbits professionals més impermeables a la normalització de la llengua catalana”.¹⁴

Tot i aquestes actituds, des del punt de vista normatiu, els estatuts dels col·legis d'advocats de Catalunya, entre els quals tenim el de Tortosa, parlen del català com a llengua pròpia, d'ús normal i ordinari, així com cooficial amb el castellà. Ho llegim a l'article 5 dels Estatuts de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats i Advocades de Tortosa,¹⁵ que en l'article 4.j) diu que entre les seues funcions hi ha la del foment de “l'ús de la llengua catalana entre les persones col·legiades i en els àmbits institucionals i socials en els quals s'exerceix la professió.”

¹² Aquesta comissió gaudeix d'un espai propi dins la web del CICAC. [En línia:] <<http://www.cicac.cat/arees/llengua/comissio-de-llengua/>>.

¹³ Sobre aquest col·lectiu es pot consultar la seua web: [En línia:] <<http://www.juristesperlallengua.cat/>>.

¹⁴ Tudela (1995: 209).

¹⁵ Aquests estatuts van ser publicats al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 5585 (11/03/2010).

Si ara ens centrem en els mecanismes d'impuls de l'ús del català poden resumir-se en tres blocs: les campanyes de promoció, els recursos i eines d'ajut i els incentius econòmics.

En el primer bloc, trobem la campanya de l'any 1990 "El català als jutjats" que consistia a fomentar l'ús per part dels ciutadans de la llengua, també l'edició l'any 2004 de la *Carta de drets dels ciutadans i ciutadanes davant de la justícia*,¹⁶ que van editar conjuntament el Departament de Justícia i l'AJDLP.¹⁷

Dins del món dels advocats caldria mencionar els cursos de nivell C que periòdicament organitza el CICAC i el *Servei de Política Lingüística*, així com cursos i jornades sobre llenguatge jurídic. Aquí cal indicar que el llenguatge jurídic après a les facultats de dret és bàsicament en castellà, que és una llengua que té una retòrica vertaderament "decimonònica" ja que moltes de les principals normes que es mantenen en vigor actualment, com el Codi Civil espanyol o la Llei d'enjudiciament criminal, són del segle XIX. Aquesta rêmora és un obstacle per la modernització de la justícia, i colateralment per la creació d'un llenguatge jurídic i administratiu en català actualitzat que és l'objectiu final que elimine "un llenguatge judicial fosc i feixuc, sovint incompreensible (s'hi interpreta com un tecnolecte allò que no són més que arcaïsmes superflus) i preferentment pensat i redactat en castellà".¹⁸

També cal destacar publicacions de l'Observatori Català de la Justícia, com els *Criteris per als usos lingüístics a l'Administració de justícia* (2014). Aquí s'ofereixen normativa i jurisprudència que ajuden els advocats i altres professionals a garantir els drets lingüístics dels ciutadans.

Dins d'aquest bloc cal destacar especialment el Pla de qualitat lingüística dut a terme als col·legis d'advocats de Girona i que vol introduir plenament el català en els despatxos dels lletrats gironins, sobretot amb cursos de formació, serveis de consulta lingüística o jornades de conscienciació com la celebrada el setembre de l'any 2007 i titulada "La llengua i el dret: el paper dels advocats".¹⁹

No tenim dades objectives de Girona, però creiem que és molt possible que aquestes mesures hagen influït i molt en el fet que en aquesta demarcació s'hagen dictat en català el 35,9% de les sentències i el 43,65% dels documents de tramitació el passat 2013.²⁰

¹⁶ Aquesta carta es troba disponible en línia:

<http://www20.gencat.cat/docs/Adjudat/Documents/ARXIUS/doc_49060712_1.pdf>.

¹⁷ Sanvicén (2010: 23).

¹⁸ Graells (1998: 10).

¹⁹ Duran (2007: 21).

²⁰ Aquesta informació de les dades sobre l'activitat en matèria de política lingüística a l'Administració de Justícia de l'any 2013, està disponible a la web del Departament de Justícia. [En línia:] <<http://justicia.gencat.cat/>>.

El segon bloc de mesures té en compte que els advocats treballen amb normatives, llibres doctrinals i jurisprudència que estan escrites bàsicament en castellà. Aquestes eines i l'ús de formularis per redactar demandes o recursos són essencials per al treball de l'advocat. Les normes i les resolucions judicials han de ser citades en la seua versió oficial, i sí que és veritat que el *Bulletí Oficial de l'Estat* (BOE) compta amb una edició en català, però a vegades costa trobar les normes correctes i en vigor, per això els advocats utilitzen bases de dades que estan publicades en castellà, malgrat que algunes com *El Derecho* o *Tirant on line* tinguen l'opció en català.²¹ Sobre normativa en català és important la pàgina web *Lexcat* que proporciona el Departament de Justícia i que inclou les principals normes en català.²²

Altres eines d'aquest bloc són els formularis jurídics en català, especialment els més de 350 disponibles a la base de dades *Tirant on line*, que són fruit de la col·laboració entre el CICAC i l'editorial valenciana Tirant lo Blanch.²³ Aquest fet demostra que darrere de la promoció del català també hi ha un negoci que algunes editorials com la mencionada ja han començat a explotar.

No hem d'oblidar l'àmbit territorial que analitzem amb més deteniment, les Terres de l'Ebre. Aquí, l'ICAATOR ha posat recentment a l'abast del públic en general i, en especial, als seus col·legiats una pàgina web que es redirecciona a diversos recursos lingüístics que inclouen diccionaris, traductors automàtics, formularis i bases de dades jurídiques.²⁴

La conclusió és que totes aquestes mesures són molt positives, i pretenen aconseguir una sèrie d'objectius que detalla Sanvicén (2010: 26):

Primer, millorar de la competència lingüística dels advocats i del personal judicial, especialment en llenguatge jurídic, [...]; segon, estendre i millorar l'ús del català entre els advocats i advocades; tercer, proveir els professionals del dret dels recursos lingüístics i jurídics necessaris per treballar en català; quart, sensibilitzar els jutges, els secretaris i els fiscals que treballar en català és una activitat normal i quotidiana.

Aquestes mesures eminentment voluntaristes, concorren amb els incentius econòmics d'implantació recent i novedosa a partir de l'Acord entre l'Administració de la Generalitat de Catalunya, mitjançant el Departament de Justícia, i el Consell dels Il·lustres Col·legis d'Advocats de Catalunya de delegació de funcions per a l'execució del programa específic de foment de l'ús del català en determinades

²¹ Aquestes bases de dades es poden consultar a les webs *El Derecho*. [En línia:] <<http://www.elderecho.com/>> i *Tirant online*. [En línia:] <<http://www.tirantonline.com/>>.

²² Es pot consultar a internet: *LexCat*. [En línia:] <<http://www.gencat.cat/justicia/lexcat/>>.

²³ Detalls sobre aquesta col·laboració entre CICAC i Tirant online es pot trobar a la pàgina «Formularis jurídics». [En línia:] <<http://www.cicac.cat/arees/llengua/recursos-linguistics/eines-per-redactar-documents-juridics/formularis-juridics/>>.

²⁴ Aquesta pàgina és la següent: «Recursos lingüístics». [En línia:] <<http://www.advocatstortosa.com/index.php/reclin>>.

actuacions professionals,²⁵ adoptat a finals de 2016, i que suposa la transferència d'una quantia màxima de 915.040 euros del Departament de Justícia al CICAC, en què es pagaran 15,20 euros a aquells advocats que s'inscriuen al present programa per cada escrit (demandes, recursos, escrits d'acusació o defensa...) redactat en català en actuacions de torn d'ofici.

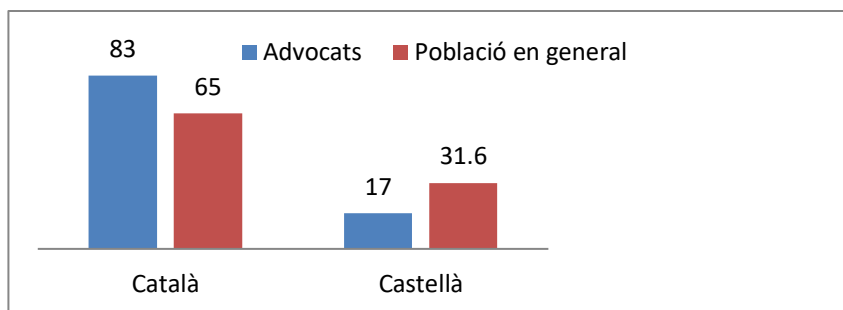
Encara és molt prompte per a saber quin és el resultat d'aquesta recent mesura, però és desitjable que el seu resultat perdure més enllà de l'estímul econòmic que suposa i amb això hi haja un augment progressiu dels escrits en català que cada dia es presenten als jutjats.

5. Resultats de l'enquesta d'actitud lingüística dels advocats ebrenes

Un cop vistos els diferents marcs, cal centrar-nos en l'enquesta realitzada i, abans que res, fer-ne una mica de crítica i veure que el tema de la llengua no interessa gaire els advocats de l'ICAATOR, ja que dels 222 advocats exercents als quals s'ha enviat només hi han participat 42, és a dir, un 19%. Tot i això, els resultats ens serviran perfectament per analitzar l'objectiu marcat.

Respecte de la primera pregunta, un 83% dels enquestats han manifestat tenir com a primera llengua parlada el català, un percentatge molt superior al 68,32% que a l'enquesta de l'IDESCAT manifestaven tenir el català com a llengua inicial.

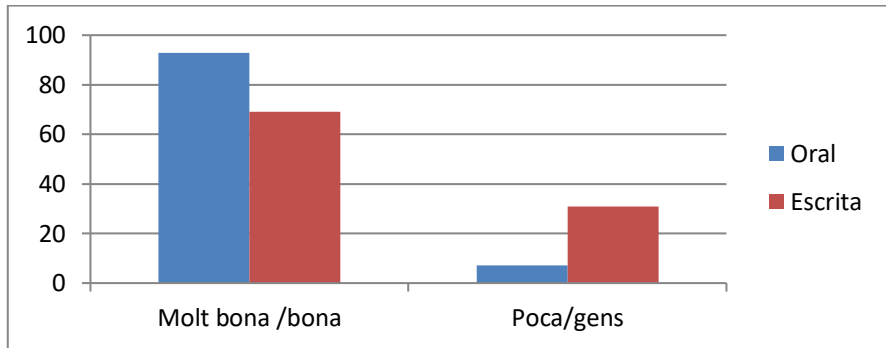
Taula 1. Llengua inicial

Respecte del coneixement escrit i oral de la llengua cal indicar que la majoria dels enquestats afirmen tenir-ne coneixements bons i molt bons. Sobre el coneixement oral el 92,8% tenen un coneixement bo i molt del català; respecte de la capacitat d'escriure'l aquest percentatge baixa lleugerament fins al 69% aquells que manifesten tenir una capacitat bona i molt bona.

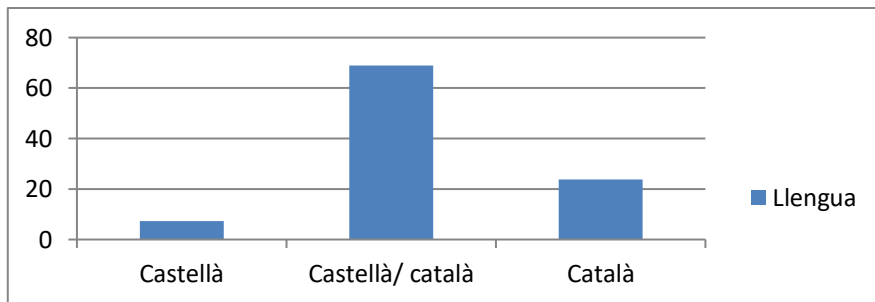
²⁵ Desenvolupa aquest acord la *Instrucció referent a les actuacions professionals objecte de complement per a l'execució del programa específic de foment de l'ús del català en el marc de l'Acord signat entre el Departament de Justícia i el Consell dels Il·lustres Col·legis d'Advocats de Catalunya en data 28.12.16*. L'acord i la instrucció estan disponibles a la pàgina web següent: <<http://www.cicac.cat/2017/01/consell-ladvocacia-catalana-valora-forma-positiva-iniciativa-departament-justicia-incentivar-lus-catala-lambit-torn-dofici/>>

Taula 2. Capacitat per parlar i escriure en català

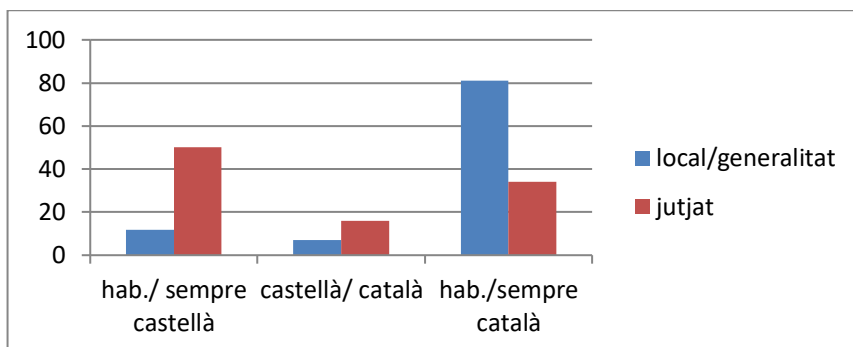
Sobre la llengua d'atenció al client, la gran majoria s'adapten a la llengua d'aquest, tot i això un grup no gens menyspreable que manifesten que habitualment continuen parlant en català, malgrat que aquest siga castellanoparlant i entenga el català.

Taula 3. Llengua d'atenció al client

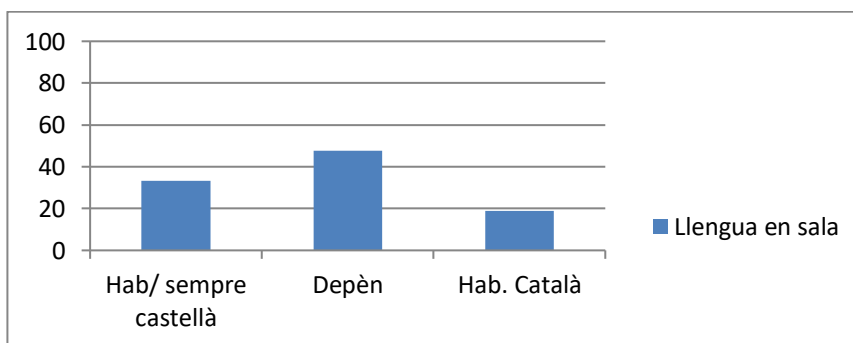
Sobre les reclamacions administratives a les administracions locals, també destaca l'alt percentatge d'escrits que sempre o habitualment presenten en català (81%), percentatge que davalla fins al 34% quan és qüestió de presentar els escrits als jutjats. Aquí veiem que els enquestats manifesten que en un 50% presenten els escrits en castellà als jutjats.

Taula 4. Llengua dels escrits depenent si es presenta a l'administració local/autonòmica o jutjat

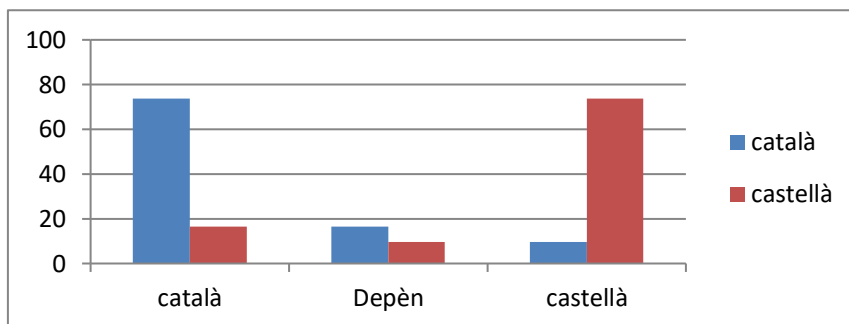
Sobre l'expressió oral als jutjats, els advocats s'adapten en un 47,60% a una llengua o altra depenent de les circumstàncies, especialment la llengua del jutge. També hi ha un alt percentatge (33,4%) que parlen sempre o habitualment en castellà mentre que cap dels enquestats ha manifestat que sempre parli en català; dels que ho fan habitualment, el 19%, alguns han manifestat que si algú en el judici diu que no entén el català es passa al castellà sense cap problema.

Taula 5. Llengua oral en la sala de judicis

Les dues últimes preguntes d'aquest apartat continuen la tendència de l'adaptació dels advocats a la llengua dels seus interlocutors. Així, si interroguen el client o un testimoni i aquest parla en català, el 73,80% dels advocats parlen sempre o habitualment la mateixa llengua; i respecte del castellà, és exactament el mateix percentatge.

Taula 6. Llengua d'interrogatori a parts i testimonis depenent de la llengua d'aquests

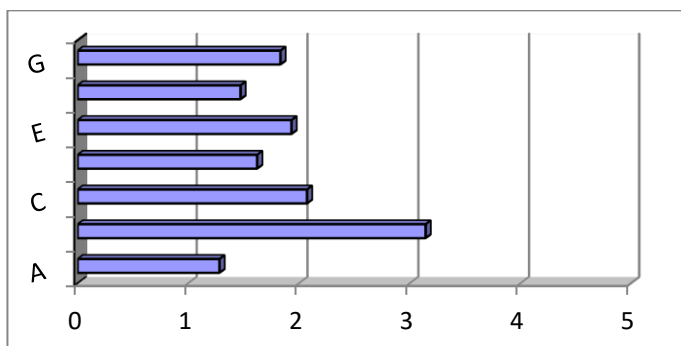

Totes aquestes dades quantitatives respecte de la llengua oral indiquen que en els advocats hi ha una forta tendència a adaptar-se a la llengua de l'altre, tant en la sala com en el despatx. També a l'alternança de codis, especialment en sala ja que ens podem dirigir en castellà al jutge i, en canvi, en català al testimoni.

Aquesta tendència adaptativa, es veu confirmada amb les dades qualitatives de les quatre darreres preguntes, de les respostes podem avançar que la majoria de lletrats utilitzen una llengua o altra en funció de la llengua del jutge.

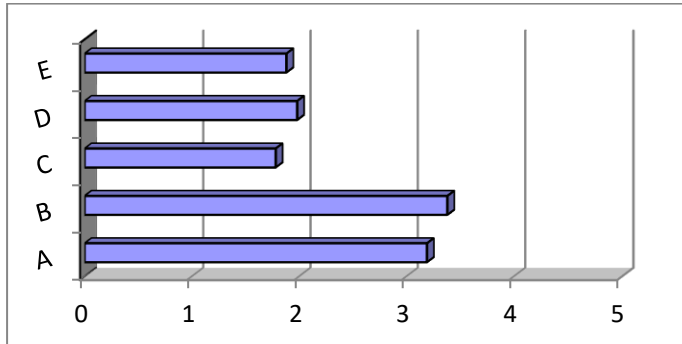
Pel que fa a l'ús oral del castellà, veiem que el factor que el jutge no entén el català és el més determinant per expressar-se en castellà (B: 3,14), seguit a distància de la impressió que el jutge no l'entén (C: 2,07) i el possible perjudici (D: 1,93).

Taula 7. Factors d'ús oral del castellà pels advocats ICAATOR

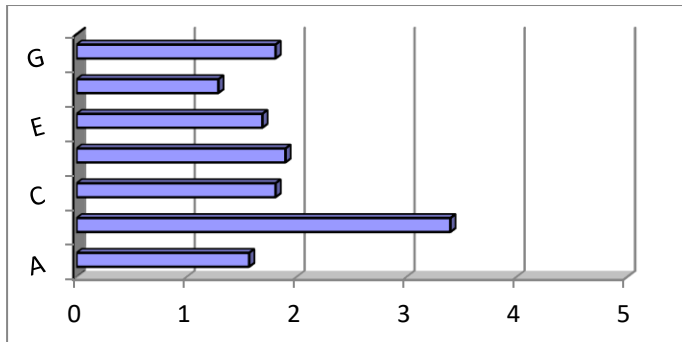
Respecte de l'ús oral del català, els qui l'empren ho fan perquè saben que el jutge els entén (B: 3,38), seguit de molt prop de l'ús per llengua habitual (A: 3,19). L'ús per militància lingüística és el factor que menys determina (C: 1,78), juntament amb la comoditat (E: 1,88).

Taula 8. Factors d'ús oral del català pels advocats ICAATOR

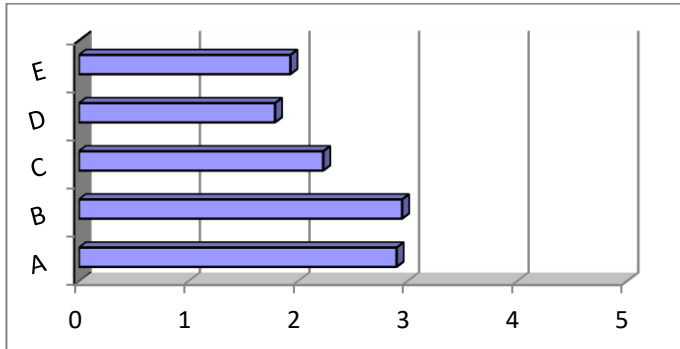
Si anem a l'ús escrit del castellà, el factor que més determina a fer-ho és el coneixement que el jutge no entén el català (B: 3,40 sobre 5), molt per sobre dels altres factors, com el que el segueix que és escriure en castellà perquè fer-ho en català podria causar-li un perjudici (D: 1,90). Factors que a priori podien semblar determinants com la comoditat (F: 1,29) o la inèrcia (G: 1,81) obtenen resultats força baixos.

Taula 9. Factors d'ús escrit del castellà pels advocats ICAATOR

Per redactar en català la idea que el jutge l'entén també és determinant (B: 2,95), però aquest cop molt pròxim al factor llengua habitual del lletrat (A: 2,90), tampoc no és negligible en aquest cas el factor militància (C: 2,23) per escriure en català.

Taula 10. Factors d'ús escrit del català pels advocats ICAATOR

En conclusió, veiem que el principal factor que determina una llengua o una altra és la llengua d'expressió del jutge i el coneixement o no del català per la seua part. Per tant, el fet de trobar-nos amb jutges castellanoparlants que venen a Catalunya sense cap coneixement de la llengua coarta l'ús del català, aquest fenomen accentua l'ús del castellà en aquells lletrats que tendeixen a parlar o redactar en aquesta llengua.

Tampoc no hem de negligir el factor llengua habitual, el qual, per als que solen utilitzar el català, és el segon factor de rellevància per utilitzar el català davant del castellà. En aquest apartat es pot veure reflectida la realitat ebrenc, en la qual la llengua catalana és la llengua habitual i d'ús quotidià de la major part de la societat, i per tant, aquesta part important de lletrats i lletrades representen en l'àmbit jurídic.

6. Conclusions

L'enquesta ens confirma la tendència que el castellà es manté com a llengua d'ús majoritari de les vistes judicials i dels escrits que es presenten als jutjats. Fet que contrasta que els mateixos lletrats que presenten escrits en català a les administracions locals, ho fan en castellà als jutjats. Aquesta tendència l'agreuja la impressió o la certesa que el jutge parla en castellà, i això en un territori predominantment catalanoparlant, i si això passa aquí en altres llocs on la llengua socialment és més testimonial ja no diguem.

Per tant, malgrat els esforços que s'han fet pel català, l'ús de la llengua en el món de la justícia és molt precari, això fa que ens plantegem dos camins: cercar solucions o deixar les coses com estan.

El primer camí suposaria una reforma radical, vist que la voluntat política i judicial espanyola és reticent a un profund canvi en la mentalitat respecte de les llengües espanyoles diferents a la castellana. Com diu Torner (2014) "no existeix una Administració de justícia catalana", malgrat que s'ha intentat. Aquest objectiu ha topat sistemàticament amb la falta de voluntat dels governs centrals, i amb la

interpretació restrictiva i contrària als estatuts d'autonomia i Llei de política lingüística que es desprèn de la Llei orgànica del poder judicial. La tendència de l'estat a donar preferència al castellà, malgrat que teòricament defensa la igualtat entre les dues llengües com diu la Sentència del Tribunal Constitucional que retoca l'Estatut del 2006, només podria destruir-se, segons aquest autor, amb la independència que “faría que un procés de canvi lingüístic en l'Administració de justícia catalana fos indefugible”.

Aquesta opció ha estat present, tot i que de forma fugaç amb la Llei 20/2017, del 8 de setembre, de transitorietat jurídica i fundacional de la República,²⁶ que en seu Títol V crea un Poder Judicial català que no ha tingut cap conseqüència pràctica, però que si l'hagués tingut hauria propiciat aquell procés de canvi lingüístic esmentat per Torner (2014).

Per tant, descartada, almenys de forma temporal, la via de la independència, altres mesures no tan extremes serien desitjables. Així, seria viable una reforma constitucional de tipus federal o confederal en què s'atorgués al govern català plenes competències en justícia, o simplement amb la incorporació de clàusules lingüístiques a la LOPJ. Models que es poden seguir són el canadenc, el belga, el suís o el ja esmentat del Tirol del Sud.

En canvi, seguim el camí actual si deixem les coses com estan. Això ens durà a definir teòricament el que ja passa a la pràctica, i és la introducció del concepte de llengua comuna al costat dels ja mencionats de llengua pròpia i llengua oficial. Aquesta és la proposta de Riera (2013: 105): segons aquesta autora, hi hauria dues llengües comunes i cadascuna seria hegemònica en diferents àmbits, i “podríem suggerir que el català té funcions rellevants de llengua comuna en l'educació, l'administració i els serveis públics, les activitats culturals i els poders legislatiu i executiu, que el castellà les exerceix especialment en l'àmbit de la justícia”.

Aquesta solució de tipus continuista és la previsible, a la vegada que és la menys desitjable, ja que relegarà el català al voluntarisme de les eines indicades a l'apartat quart i a expenses del Poder Judicial espanyol, per tant, a un paper testimonial.

Per tant, i en la situació política actual, més incerta que mai, no sabem cap a on anirà la justícia del futur, l'objectiu primer, però, és que els advocats senten la llengua com a seua i que s'hi expressen i hi escriuen, ja que els mecanismes els tenen, i més a les Terres de l'Ebre: només cal utilitzar-los. I, sobretot, com diu Canicio (1995: 17), “l'esperança hauria de posar-se en els més joves, en aquells que ja s'han trobat l'ensenyament del català i en català en algun moment del cicle educatiu”.

²⁶ Aquesta llei ha estat declarada inconstitucional per la sentència del Tribunal Constitucional 124/17, de 8 de novembre de 2017 (Recurs d'Inconstitucionalitat 4386-2017), publicada al *Boletín Oficial del Estado*, núm. 278, de 16 de novembre de 2017.

Bibliografia

Branchadell, Albert (2001). «La protecció de les minories lingüístiques al Tirol del Sud». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 36, p. 79-119.

Canício, Josep (1995). «La normalització lingüística en l'àmbit jurídic: l'experiència d'un despatx d'advocats». *Llengua i Ús*, núm. 4, p. 15-17.

Codinach, Josep Maria; Genovès, Ignasi (2009). «Els usos lingüístics a l'Administració de Justícia 2008». *Llengua i Ús*, núm. 45, p. 103-111.

Duran, Marta (2007). «El Pla de qualitat lingüística als col·legis d'advocats de Girona». *Llengua i Ús*, núm. 40, p. 16-22.

Graells, Jordi (1998). «Dura lex, sed lex». *Llengua i ús*, núm. 13, p. 9-20.

Jou, Lluís (1992). «La llengua catalana a la Llei Orgànica del Poder Judicial: la posició del Tribunal Constitucional». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 17, p. 53-65.

Milian, Antoni (2010). *Drets lingüístics*. Palma de Mallorca: Lleonard Muntaner.

Observatori Català de la Justícia (2012). *La llengua catalana a la justícia*. [En línia:] <http://administraciojusticia.gencat.cat/web/.content/home/seccions_tematiques/llengua_catalana/llengua_catalana_justicia.pdf>.

— (2014). *Criteris per als usos lingüístics a l'Administració de justícia*. Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, gener de 2014. [En línia:] <http://www.advocatstortosa.com/files/criteris_usos_ling_admin_justicia.pdf>.

Plataforma per la Llengua (2013). «“En espanyol o nada”. 40 casos greus de discriminació lingüística a les administracions públiques, 2007-2013». [En línia:] <www.plataformallengua.cat/media/assets/3647/Informe_discriminacions_ling_stiques_07-13__DEF.pdf>.

— (2014). *Informe Cat 2014*. [En línia:] <www.plataforma-llengua.cat/media/assets/4269/InformeCAT-2014-web.pdf>.

Pou, Agustí (2007). «El català a l'Administració de Justícia i el nou Estatut». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 48, p. 133-186.

Riera, Elvira (2013). «Sobre el concepte polític de llengua comuna: una aproximació teòrica i comparada». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 60, p. 91-110.

Sanvicén, Paquita (2010). «Sumar per avançar alhora, la base de l'estratègia transversal de la Secretaria de Política Lingüística». *Llengua i Ús*, núm. 48, p. 10-31.

Torner, Rafel (2014). «El català a l'Administració de Justícia: balanç de 35 anys i perspectives de canvi en una Catalunya independent». *Bulletí virtual de Cercle XXI*, núm. 13. [En línia:] <<https://cercle21blog.wordpress.com/bulleti/bulleti-13/el-catala-a-ladministracio-de-justicia-balanc-de-35-anys-i-perspectives-de-canvi-en-una-catalunya-independent/>>.

Tudela, Joan (1995). «La llengua professional dels advocats». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 23, p. 209-212.

Enquestes

Enquesta (2008). *Enquesta d'Usos Lingüístics a l'Administració de Justícia 2008. Informe final*. ICC Consultors Culturals, febrer 2009. [En línia:] <http://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/dadesestudis/altres/arxius/eulip2008_just_informe.pdf>.

Enquesta (2015). *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2013*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut d'Estadística de Catalunya, març del 2015. [En línia:] <<https://www.idescat.cat/cat/idescat/publicacions/catalog/pdfdocs/eulp2013.pdf>>.

7. Annexos

Metodologia seguida per l'elaboració del treball:

Marc del sondeig: els 222 advocats exercents de l'ICAATOR en el moment de realitzar el sondeig.

Mostra que es vol fer: el màxim possible d'avocats exercents.

Mètode d'enquesta: qüestionari que facilita directament l'ICAATOR a tots els seus col·legiats exercents via correu electrònic.

Període de recollida de dades: del 20 de maig de 2014 fins al 6 de juny de 2014.

ENQUESTA SOBRE L'ÚS DEL CATALÀ I ACTITUDS LINGÜÍSTIQUES DELS LLETRATS I LLETRADES DE L'ICAATOR

Preguntes:

Quina és la primera llengua que va parlar quan era petit?

Quina és la seua competència oral en català?

De l'1 al 5 (1= Molt dolenta; 2= Dolenta; 3= Regular; 4= Bona; 5= Molt bona).

Quina és la seua competència escrita en català?

De l'1 al 5 (1= Molt dolenta; 2= Dolenta; 3= Regular; 4= Bona; 5= Molt bona).

En quina llengua atén els seus clients?

De l'1 al 5 (1= Sempre en castellà; 2= Habitualment en castellà; 3= Si el client parla castellà en castellà i si parla en català en català; 4= Habitualment en català; 5= Sempre en català).

Si ha de presentar una reclamació escrita a la Generalitat de Catalunya o alguna administració local de la Demarcació en quina llengua ho fa?

De l'1 al 5 (1= Sempre en castellà; 2= Habitualment en castellà; 3= A vegades en castellà, a vegades en català; 4= Habitualment en català; 5= Sempre en català).

En quina llengua presenta els seus escrits davant dels jutjats de la demarcació?

De l'1 al 5 (1= Sempre en castellà; 2= Habitualment en castellà; 3= A vegades en castellà, a vegades en català; 4= Habitualment en català; 5= Sempre en català).

En quina llengua parla vostè en una vista judicial?

De l'1 al 5 (1= Sempre en castellà; 2= Habitualment en castellà; 3= A vegades en castellà, a vegades en català; 4= Habitualment en català; 5= Sempre en català).

Si a la vista les parts o testimonis parlen en català, vostè en quina llengua els pregunta?

De l'1 al 5 (1= Sempre en castellà; 2= Habitualment en castellà; 3= A vegades en castellà, a vegades en català; 4= Habitualment en català; 5= Sempre en català).

I si parlen en castellà?

D'1 a 5 (1= Sempre en castellà; 2= Habitualment en castellà; 3= A vegades en castellà, a vegades en català; 4= Habitualment en català; 5= Sempre en català).

Si vostè utilitza sempre, habitualment o a vegades el castellà en les seues escrits i en les vistes, puntue de l'1 al 5 (de menys influència a més) quins factors determinen que vostè presente en castellà els escrits que dirigeix al jutjat:

- A) Perquè és la seua llengua habitual.
- B) Pel jutge o jutgessa, si a vostè li consta que no entén el català.
- C) Pel jutge o jutgessa si vostè pensa que potser no entén el català.
- D) Perquè vostè creu que utilitzar el català el pot perjudicar.
- E) Perquè vostè creu que utilitzar el català pot perjudicar al seu client.
- F) Perquè se sent més còmode utilitzant el castellà o li resulta més fàcil.
- G) Per inèrcia.
- H) Altres raons: especifiqueu.

Si vostè utilitza sempre, habitualment o a vegades el català en els seus escrits i en les vistes, puntue de l'1 al 5 (de menys influència a més) quins factors determinen que vostè presente en català els escrits que dirigeix al jutjat:

- A) Perquè és la seua llengua habitual.
- B) Perquè el jutge o la jutgessa s'expressa o entén el català.
- C) Per qüestions ideològiques o de militància a favor de la llengua.
- D) Per voluntat del seu client.
- E) Perquè se sent més còmode utilitzant el català o li resulta més fàcil.
- F) Altres: especifiqueu.

Si vostè utilitza sempre, habitualment o a vegades el castellà en les seus escrits i en les vistes, puntue de l'1 al 5 (de menys influència a més) quins factors determinen que vostè s'expressi en castellà en les vistes o judicis orals:

- A) Perquè és la seua llengua habitual.
- B) Pel jutge o jutgessa, si a vostè li consta que no entén el català.
- C) Pel jutge o jutgessa si vostè pensa que potser no entén el català.
- D) Perquè vostè creu que utilitzar el català el pot perjudicar.
- E) Perquè vostè creu que utilitzar el català pot perjudicar al seu client.
- F) Perquè se sent més còmode utilitzant el castellà o li resulta més fàcil.
- G) Per inèrcia.
- H) Altres raons: especifiqueu la vostra resposta.

Si vostè utilitza sempre, habitualment o a vegades el català en els seus escrits i en les vistes, puntue de l'1 al 5 (de menys influència a més) quins factors determinen que vostè s'expressi en català en les vistes o judicis orals:

- A) Perquè és la seua llengua habitual
- B) Perquè el jutge o la jutgessa s'expressa o entén el català.
- C) Per qüestions ideològiques o de militància a favor de la llengua.
- D) Per voluntat del seu client.
- E) Perquè se sent més còmode utilitzant el català o li resulta més fàcil.
- F) Altres: especifiqueu la vostra resposta.